Adam BASZYŃSKI

PROCES INTERNACJONALIZACJI POLSKIEGO SEKTORA BANKOWEGO W LATACH 1993-2002

Uwagi wstępne

Opracowanie stanowi próbę syntetycznej oceny procesu internacjonalizacji polskiego sektora bankowego. Analizą objęto funkcjonujące w latach 1993-2002 banki komercyjne, prowadzące działalność operacyjną. Analiza ta została przygotowana na podstawie danych sprawozdawczych banków, udostępnianych przez Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego (GINB). Dane te publikowane były w postaci opracowań pt. *Sytuacja finansowa banków. Synteza* za lata 1999-2002.

Artykuł przedstawia zmiany w strukturze własnościowej sektora bankowego, wiążące się z zachodzącym procesem jego umiędzynarodowienia. Na tym tle ukazano również pozostałe zmiany w sektorze bankowym, związane z włączeniem go do międzynarodowego systemu gospodarczego. Zaprezentowano przede wszystkim potencjalne oraz rzeczywiste korzyści i zagrożenia, związane z internacjonalizacją instytucji bankowych.

Kontrowersje, jakie wzbudza proces prywatyzacji w sektorze bankowym z udziałem inwestorów zagranicznych, stały się powodem podjęcia tematu wad i zalet internacjonalizacji. Zdaniem W. L. Jaworskiego „istnieje zasadnicza różnica między inwestycjami zagranicznymi w dziedziny pozabankowe a inwestycjami w bankowość"[1]. Pierwsze zjawisko dość powszechnie oceniane jest jako pożądane. W drugim wypadku spotykane są postawy ambiwalentne, wskazujące na dyskusyjny charakter skutków bezpośrednich inwestycji zagranicznych w sektor bankowy.

---

[1] W. L. Jaworski, Z. Krzyżkiewicz, B. Kosiński, *Banki. Rynek, operacje, polityka*, wyd. 6, Poltext, Warszawa 1997, s. 46.

1. Pojęcia procesów internacjonalizacji i globalizacji

Internacjonalizacja czy też umiędzynarodowienie to „każdy rodzaj działalności gospodarczej podejmowanej przez przedsiębiorstwo za granicą"[2]. Internacjonalizacja w stosunkach międzynarodowych oznacza ścisłe powiązanie różnych form życia społeczno-gospodarczego państwa z innymi podmiotami stosunków międzynarodowych, prowadzące do wzrostu współzależności we wszystkich lub tylko wybranych dziedzinach gospodarowania. Innymi słowy internacjonalizacja oznacza „rozwijanie się stosunków ekonomicznych między niezależnymi gospodarkami narodowymi"[3].

Zapewnienie długookresowej konkurencyjności gospodarki wymaga włączenia jej w struktury gospodarki światowej, czyli internacjonalizacji, co warunkuje jej efektywność, a w konsekwencji dobrobyt[4]. Teza o pozytywnym wpływie procesu internacjonalizacji gospodarki na jej konkurencyjność i efektywność, a pośrednio na poziom dobrobytu w państwie znajduje dość powszechne uznanie w opinii ekspertów[5].

Najistotniejszymi przejawami internacjonalizacji gospodarki są handel zagraniczny oraz zagraniczne inwestycje bezpośrednie[6]. Przyjmując konwencję zaproponowaną przez M. Gorynię, rozwój związków gospodarczych z zagranicą podzielić można na internacjonalizację czynną i bierną[7]. Pierwszą z nich będzie eksport dóbr, usług oraz kapitału w formie inwestycji bezpośrednich podmiotów krajowych, wypływających za granicę. Natomiast internacjonalizacja bierna to import dóbr i usług oraz napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Jak zauważa autor przywołanej klasyfikacji, w przypadku krajów relatywnie zacofanych gospodarczo występuje nierównowaga popytowa[8]. Przejawia się ona w nadwyżce importu nad eksportem oraz w większym napływie zagranicznych inwestycji bezpośrednich do kraju od wypływu krajowych inwestycji bezpośrednich za granicę. W efekcie możliwe jest długotrwałe utrzymywanie się ujemnego salda handlu zagranicznego oraz ujemnego salda w rachunku finansowym bilansu płatniczego.

---

[2] J. Rymarczyk, *Internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 1996, s. 17.

[3] S. Flejterski, P. T. Wahl, *Ekonomia globalna. Synteza*, Difin, Warszawa 2003, s. 18.

[4] Por. tryptyk zależności: „konkurencyjność – internacjonalizacja – efektywność" zaproponowany przez M. Gorynię, *Internacjonalizacja gospodarki a polityka gospodarcza w warunkach integracji i globalizacji*, w: *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa i gospodarki*, t. 1, red. J. Rymarczyk, W. Michalczyk, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2002, s. 238.

[5] Ibidem, s. 238. Por. także G. W. Kołodko, *Od szoku do terapii. Ekonomia i polityka transformacji*, Poltext, Warszawa 1999, s. 257.

[6] M. Gorynia, *Internacjonalizacja*, s. 238.

[7] Ibidem, s. 238.

[8] Ibidem.

Do procesu internacjonalizacji – wzorem J. Rymarczyka – podchodzić można na trzy sposoby:

- dynamicznie, traktując ją jako proces,
- statycznie, inaczej instytucjonalnie,
- behawiorystycznie, czyli w sposób uzależniony od postępowania[9].

Patrząc przez pryzmat tematu niniejszego opracowania, internacjonalizację traktować należy jako zjawisko instytucjonalne. W tym sensie organizacja gospodarcza będzie miała charakter międzynarodowy, jeśli prowadzić będzie działalność przynajmniej w dwóch krajach. Proces internacjonalizacji przedsiębiorstwa „podejmowany jest w celu obsługiwania rynków międzynarodowych oraz w celu poprawy lub utrzymania konkurencyjności, włączając w to konkurencyjność na rynku rodzimym"[10].

W praktyce wyróżnić można szereg powodów, dla których przedsiębiorstwa podejmują działalność poza granicami kraju, w którym dotychczas miały siedzibę, oraz powody, dla których przedsiębiorstwa poszukują kontrahentów i inwestorów zagranicznych. Motywy internacjonalizacji przedsiębiorstw podzielić można na cztery grupy: rynkowe, kosztowe, zaopatrzeniowe i polityczne[11]. Najważniejszą grupę motywów w tej klasyfikacji stanowią motywy rynkowe, czyli otwarcie nowych rynków oraz utrzymanie się na rynkach już posiadanych[12].

Internacjonalizacja działalności gospodarczej, polegająca na traktowaniu świata jako jednego rynku, nazywana jest globalizacją[13]. Zatem globalizacja stanowi wyższy etap procesu umiędzynarodowienia organizacji gospodarczych. Globalizacja traktowana jest „jako przekroczenie pewnej wartości progowej przez procesy internacjonalizacji, co prowadzi w konsekwencji do takiej intensyfikacji stosunków gospodarczych, że wszystkie światowe gospodarki narodowe stają się [...] współzależne"[14]. We współczesnym świecie najwyższym stopniem integracji charakteryzują się nauka oraz rynki finansowe. Pozostałe rynki, nawet takie jak rynek pracy, mający charakter narodowy, pozostają pod silnym wpływem konkurencji międzynarodowej[15].

---

[9] J. Rymarczyk, *Internacjonalizacja*, s. 17 i n.

[10] G. Chryssochoidis, C. Millar, J. Clegg, *Internationalization Strategies*, MacMillan, New York 1997, s. 3.

[11] J. Rymarczyk, *Internacjonalizacja*, s. 58.

[12] Na motywy umiędzynarodowienia polskich przedsiębiorstw wskazuje A. Cenker, *Internacjonalizacja działalności gospodarczej a strategie rozwoju polskich przedsiębiorstw* (referat na konferencję, maszynopis powielony bez numeracji stron).

[13] J. Rymarczyk, *Globalizacja i „Global Governance"*, w: *Internacjonalizacja i globalizacja*, t. 2, s. 219.

[14] S. Flejterski, P.T. Wahl, *Ekonomia*, s. 18.

[15] Dzieje się tak za sprawą porównywania cen oraz wydajności pracy. J. Rymarczyk, *Globalizacja*, s. 219.

2. Przebieg procesu internacjonalizacji w polskim sektorze bankowym

Przez pojęcie internacjonalizacji w sektorze bankowym rozumie się wykonywanie przez instytucje bankowe czynności bankowych za granicą w formie działalności transgranicznej lub zakładania (albo przejmowania) banków zagranicznych. Miarami tak zdefiniowanego procesy internacjonalizacji systemu bankowego mogą być m.in.: struktura własnościowa banków komercyjnych, dynamika zagranicznych inwestycji bezpośrednich w sektor bankowy oraz czynniki zdeterminowane wymianą międzynarodową, takie jak: udział depozytów walutowych, udział operacji dokonywanych przez nierezydentów w kraju i rezydentów za granicą.

2.1. Internacjonalizacja czynna

Internacjonalizacja czynna w polskim sektorze bankowym jest zjawiskiem o charakterze marginalnym. Początków procesu czynnego umiędzynarodowienia polskich banków upatrywać należy w powstaniu Banku Polska Kasa Opieki SA (Pekao SA) w 1929 roku[16]. Bank utworzono w celu objęcia obsługą większych skupisk polskiej emigracji. Z tego powodu tworzył on oddziały za granicą. Pierwszy zagraniczny oddział Banku rozpoczął działalność w Paryżu w 1930 roku[17]. Rok później utworzono oddział w Argentynie[18]. Kolejny oddział Banku został otwarty 15 maja 1933 roku na terenie Palestyny, w Tel-Awiwie. Od marca 1939 roku rozpoczął działalność oddział Banku w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej[19]. W czasie II wojny światowej Bank przenosił kilkakrotnie swoją centralę – wojenne centrale Banku znajdowały się kolejno w Paryżu, Tuluzie i Londynie.

W okresie powojennym Bank nadal rozbudowywał swoją sieć zagraniczną. W 1948 roku został utworzony Pekao Trading Corporation w Nowym Jorku, a w 1956 roku Pekao Trading Company (Canada) Limited w Toronto[20]. Powstałe spółki prawa handlowego prowadziły działalność bezpośrednią oraz przy pomo-

---

[16] Historię rozwoju Banku Pekao SA zrelacjonowano na podstawie danych przedstawianych w oficjalnej witrynie internetowej Banku, dostępnej pod adresem http://www.pekao.com.pl 15 czerwca 2003 r.

[17] Utworzenie oddziału we Francji zostało zapisane w rejestrze handlowym przez Trybunał Handlowy Departamentu Sekwany pod datą 30 grudnia 1929 roku. Faktycznie oddział w Paryżu rozpoczął działalność operacyjną w lutym 1930 roku.

[18] Decyzję o jego utworzeniu Rada Banku podjęła już w 1930 roku. Na przeszkodzie stanęły jednak przepisy prawa argentyńskiego i w związku z nimi utworzono w Buenos Aires odrębną spółkę akcyjną pod nazwa Banco Polaco Polska Kasa Opieki.

[19] Formalną licencję dla nowojorskiego oddziału Bank otrzymał już w 1938 roku.

[20] Udziały w nich sprzedano w latach 2001-2002.

cy sieci agentów. Następnie podobne firmy utworzono w RFN i Australii[21]. Bank włączył się również w tworzenie polskich afiliacji bankowych za granicą, zostając w 1978 roku udziałowcem Mitteleuropaeische Handelsbank AG we Frankfurcie nad Menem i utworzonej w 1979 roku w Luksemburgu spółki bankowej pod nazwą Bank Handlowy International SA[22].

Reforma systemu bankowego z 1989 roku[23] zapoczątkowała nową kartę w historii Banku. Zmienił on wówczas profil działalności – z banku wyspecjalizowanego na uniwersalny; stopniowo likwidowano część placówek zagranicznych. Na koniec 2002 roku Bank Pekao SA posiadał pięć placówek zagranicznych: oddział w Paryżu (w formie spółki), oddział w Tel-Awiwie (w formie banku afiliowanego), oddział w Nowym Jorku (w formie spółki) oraz dwie placówki na Ukrainie (bank afiliowany w Łucku[24] i oddział w Kijowie).

Oprócz Banku Pekao SA także inne banki funkcjonujące w zreformowanym systemie bankowym rozpoczęły działalność poza granicami kraju. Charakterystyczną cechą tego procesu jest ekspansja na rynki wschodnich sąsiadów Polski. Kredyt Bank SA (KB SA) utworzył w czerwcu 1995 roku przedstawicielstwo w Kaliningradzie, a w marcu 1996 roku w Wilnie[25]. Bank ten jest również strategicznym akcjonariuszem Kredyt Banku (Ukraina) z siedzibą we Lwowie[26]. W 1997 roku powstało przedstawicielstwo Banku Gospodarki Żywnościowej SA (BGŻ SA) w Moskwie, stwarzając możliwość obsługi bankowej klientów na rynkach wschodnich[27]. W lutym 2002 roku Raiffeisen Bank Polska SA (RBP SA) otworzył przedstawicielstwo

---

[21] Zlikwidowano je w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia.

[22] Udziały w nich sprzedano w latach 2001-2002.

[23] Reformę rozpoczęto od wydzielenia funkcji komercyjnych z banku centralnego (NBP) oraz uchwalenia przez Sejm ustawy z 31 stycznia 1989 roku – Prawo bankowe (Dz.U. 1989, nr 4, poz. 21) oraz ustawy z 31 stycznia 1989 roku o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. 1989, nr 4, poz. 22).

[24] Bank Depozytowo-Kredytowy (Ukraina), utworzony 10 września 1996 r. w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez Bank Depozytowo-Kredytowy w Lublinie SA, Wschodnie Towarzystwo Inwestycyjne Sp. z o.o. w Lublinie oraz Zakład Usług Poligraficznych „Drukbank" Sp. z o.o. w Zamościu. Obecnie BDK (Ukraina) jest podporządkowany kapitałowo Bankowi Pekao SA. Szerzej: M. Żukowski, *Polskie banki za granicą – doświadczenia tworzenia Banku Depozytowo-Kredytowego (Ukraina) Ltd. w Łucku na Ukrainie*, w: *Finanse, banki i ubezpieczenia w Polsce u progu XXI wieku. Bankowość. Materiały konferencyjne*, t. 2, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 2000, s. 344-350.

[25] Wileńskie przedstawicielstwo przekształcono w październiku 1997 roku w oddział, prowadzący kompleksową obsługę bankową. W końcu 2002 roku oddział miał 5 filii. Dane dotyczące zagranicznej działalności Kredyt Banku podano za oficjalną witryna internetową Banku, dostępną pod adresem http://www.kredytbank.pl 15 czerwca 2003 roku.

[26] Kredyt Bank SA miał 66,65-procentowy udział w liczbie głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy Kredyt Banku (Ukraina).

[27] Dane dotyczące zagranicznej działalności BGŻ SA podano za oficjalną witryna internetową Banku, dostępną pod adresem http://www.bgz.pl 15 czerwca 2003 roku.

w Wilnie[28]. Ponadto BRE Bank SA posiada większościowy (54,84%) pakiet akcji w austriackim Intermarket Bank AG (IB AG)[29], czołowej firmie świadczącej usługi faktoringowe w Austrii. Wraz z zależnym IB AG, BRE Bank SA jest współwłaścicielem dwóch spółek świadczących usługi faktoringowe w Republice Czeskiej oraz na Węgrzech. Są to odpowiednio Transfinance a.s. oraz Magyar Factor Rt.

W świetle danych GINB przywołane przykłady międzynarodowej działalności polskich instytucji bankowych wyczerpują problem internacjonalizacji czynnej[30]. Oprócz uwarunkowanej historycznie działalności Banku Pekao SA na rynkach zachodnich, proces ekspansji zagranicznej polskich banków koncentruje się wyłącznie na rynkach finansowych krajów Europy Środkowowschodniej. Konkurencja na tych rynkach jest relatywnie słaba, co daje szansę rozwoju instytucjom z Polski.

2.2. Internacjonalizacja bierna

Dominującą formą umiędzynarodowienia instytucji sektora bankowego w Polsce jest internacjonalizacja bierna. Od chwili wprowadzenia reformy sektora bankowego w końcu lat osiemdziesiątych XX w. instytucje sektora bankowego stały się przedmiotem zainteresowania inwestorów zagranicznych, głównie zachodnioeuropejskich instytucji finansowych (tzw. prywatyzacja kapitałowa). Ponadto w latach dziewięćdziesiątych działalność bankową w Polsce zaczęły prowadzić banki zagraniczne w formie nowo tworzonych spółek-córek bądź oddziałów (tzw. prywatyzacja założycielska)[31]. W przeciwieństwie do internacjonalizacji czynnej, skala procesów zachodzących w sferze inwestycji zagranicznych w polski sektor bankowy pozwala jedynie na ukazanie ogólnych tendencji oraz obszarów napływu inwestycji bezpośrednich, bez wskazywania na konkretne daty czy wymieniania nazw instytucji[32].

---

[28] Dane dotyczące zagranicznej działalności Raiffeisen Bank Polska SA podano za oficjalną witryna internetową Banku, dostępną pod adresem http://www.raiffeisen.pl 15 czerwca 2003 roku.

[29] Dane dotyczące zagranicznej działalności BRE Bank SA podano za oficjalną witryna internetową Banku, dostępną pod adresem http://www.bre.pl 15 czerwca 2003 roku.

[30] Por. *Sytuacja finansowa banków w 2002 r. Synteza*, NBP, GINB, Warszawa 2003, s. 10.

[31] Pierwszymi bankami powstałymi w Polsce dzięki kapitałowi zagranicznemu były: Raiffeisen Centrobank, Creditanstalt, Bank Międzynarodowy w Polsce oraz Polsko-Amerykański Bank Hipoteczny. Szerzej A. Janc, *Polska*, w: *Sektor bankowy w procesie zmian systemowych. Europa Środkowa i Wschodnia. Początek zmian*, red. A. Janc, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 1997, s. 93.

[32] Enumerację pierwszych banków zagranicznych działających na terytorium III Rzeczpospolitej zawiera opracowanie: A. Janc, M. Sury-Walterowicz, *Polska*, w: *Bankowość krajów tworzących gospodarkę rynkową. Europa Środkowa i Wschodnia. Kontynuacja reform*, red. A. Janc, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 1998, s. 133-134.

Tabela 1

Liczba banków w Polsce w latach 1993-2002*

Wyszczególnienie	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Banki komercyjne, z tego:	87	82	81	81	83	83	77	74	71	62
– z przewagą kapitału państwowego, z tego:	29	29	27	24	15	13	7	7	7	8
• stanowiące bezpośrednio własność Skarbu Państwa	16	15	13	8	6	6	3	3	3	3
• stanowiące pośrednio własność Skarbu Państwa	11	11	11	13	8	7	4	4	4	5
• będące własnością NBP	2	3	3	3	1	0	0	0	0	0
– z przewagą kapitału prywatnego, z tego:	58	53	54	57	68	70	70	67	64	54
• kontrolowane przez inwestorów polskich	48	42	36	32	39	39	31	20	16	7
• kontrolowane przez inwestorów zagranicznych	10	11	18	25	29	31	39	47	48	47
Banki spółdzielcze	1653	1612	1510	1394	1295	1189	781	680	642	605
Sektor bankowy	1740	1694	1591	1475	1378	1272	858	754	713	667

* Bez banków w stanie upadłości i w likwidacji.

Źródło: *Sytuacja finansowa banków w 2002 r. Synteza*, NBP, GINB, Warszawa 2003, tab. 1, s. 36.

Po dynamicznym przyroście liczby banków komercyjnych w pierwszych latach transformacji ustrojowej ich liczba od roku 1993 zaczęła spadać. W latach 1993--2002 liczba wspomnianych instytucji zmniejszyła się o 25 (por. tab. 1). W dniu 31 grudnia 2002 roku licencję na działalność bankową posiadały 62 banki, przy czym działalność operacyjną prowadziło 59 z nich. Do redukcji liczby banków przyczyniły się przede wszystkim procesy konsolidacji, w efekcie których część banków straciła osobowość prawną.

W dniu 31 grudnia 1993 roku spośród 58 banków komercyjnych z przewagą kapitału prywatnego zaledwie 10 banków kontrolowanych było przez inwestorów zagranicznych. W analogicznym okresie 2002 roku 47 banków komercyjnych kontrolowanych było przez inwestorów zewnętrznych, a zaledwie 7 przez prywatnych inwestorów polskich. W ciągu 9 lat stan liczebny obu grup inwestorów (tj. krajowych i zagranicznych) uległ odwróceniu, przy zachowaniu zbliżonej liczby banków prywatnych (por. tab. 1).

Wśród 47 banków komercyjnych kontrolowanych przez inwestorów zagranicznych w dniu 31 grudnia 2002 roku znalazły się:

- 1 oddział banku zagranicznego,
- 38 spółek akcyjnych bezpośrednio kontrolowanych przez inwestorów zagranicznych, z tego:
  - 22 spółki akcyjne ze 100% udziałem kapitału zagranicznego,
  - 16 spółek akcyjnych z większościowym udziałem kapitału zagranicznego,
- 6 spółek akcyjnych pośrednio kontrolowanych przez inwestorów zagranicznych,
- 2 banki nieprowadzące działalności operacyjnej[33].

Ponadto inwestorzy zagraniczni pośrednio kontrolowali jeden samodzielny bank spółdzielczy.

Fundusze (podstawowe i uzupełniające) oraz aktywa 45 banków komercyjnych kontrolowanych przez inwestorów zagranicznych[34] stanowiły odpowiednio 78,4 i 67,2% (wobec 2,2 i 2,6% na koniec 1993 roku) funduszy i aktywów całego sektora bankowego[35]. Banki te zgromadziły 62,2% (wobec 2,1% w 1993 roku) depozytów sektora niefinansowego oraz udzieliły 70,5% (wobec 2,7% w 1993 roku) kredytów netto dla sektora niefinansowego[36]. Udział w rynku usług bankowych tej grupy banków wzrósł o ponad 25 razy w przypadku udzielonych kredytów oraz o blisko 30 razy w przypadku zgromadzonych depozytów. Inwestorzy zewnętrzni zapewnili sobie na trwałe dominację w polskim sektorze bankowym w roku 1999. Zarówno liczba prywatnych banków komercyjnych kontrolowanych przez inwestorów zagranicznych, jak i wartość kapitału zakładowego pozostającego własnością tej grupy przekroczyła wówczas 50% (por. tab. 1 i 2). Banki kontrolowane przez inwestorów zagranicznych w 1999 roku udzieliły ponad połowę kredytów netto polskiego sektora bankowego[37].

W 2002 roku kapitał zakładowy banków komercyjnych został podniesiony o 1153,6 mln zł – do 10 671,8 mln zł (por. tab. 2)[38]. Przyczynili się do tego w głównej mierze inwestorzy zagraniczni, którzy zwiększyli swoje zaangażowanie w omawianym roku o 907,4 mln zł (tj. o 15,5%), oraz Skarb Państwa[39]. Stan zaangażo-

---

[33] *Sytuacja finansowa banków w 2002 r.*, s. 9 i 68-69.

[34] Dwa banki nie prowadziły działalności operacyjnej i tym samym nie składały sprawozdań.

[35] *Sytuacja finansowa banków w 2002 r.*, tab. 1, s. 36-38.

[36] Ibidem.

[37] Ibidem.

[38] Kwotę obliczono, pomniejszając kwotę kapitałów ogółem o wartość funduszu statutowego banków spółdzielczych, tj. o 475 mln zł.

[39] Dzięki dokapitalizowaniu akcjami Telekomunikacji Polskiej SA dwóch banków należących do Skarbu Państwa, tj. Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK) oraz BGŻ SA.

Tabela 2

Struktura własnościowa sektora bankowego

Kapitał zakładowy [a] / / fundusz statutowy [b] należący do:	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
					w mln zł			
Skarbu Państwa (bezpośrednio)	1109	1366	1304	1351	1037	977	1236	1697
Narodowego Banku Polskiego	273	352	175	8	8	0	0	0
Państwowych osób prawnych	277	488	332	319	250	225	217	150
Pozostałych podmiotów krajowych	262	393	589	690	866	1405	984	1017
Inwestorów zagranicznych	588	1330	2462	3561	4089	4575	5835	6742
Drobnych akcjonariuszy	546	537	1069	1243	1056	896	1246	1066
Udziałowców banków spółdzielczych	192	268	294	357	392	423	448	475
Razem	3247	4734	6225	7529	7698	8501	9966	11 147
					w %			
Skarbu Państwa (bezpośrednio)	34,2	28,9	20,9	17,9	13,5	11,5	12,4	15,2
Narodowego Banku Polskiego	8,4	7,4	2,8	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Państwowych osób prawnych	8,5	10,3	5,3	4,2	3,2	2,6	2,2	1,3
Pozostałych podmiotów krajowych	8,1	8,3	9,5	9,2	11,2	16,5	9,9	9,1
Inwestorów zagranicznych	18,1	28,1	39,6	47,3	53,1	53,8	58,5	60,5
Drobnych akcjonariuszy	16,8	11,3	17,2	16,5	13,7	10,5	12,5	9,6
Udziałowców banków spółdzielczych	5,9	5,7	4,7	4,7	5,1	5,0	4,5	4,3
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

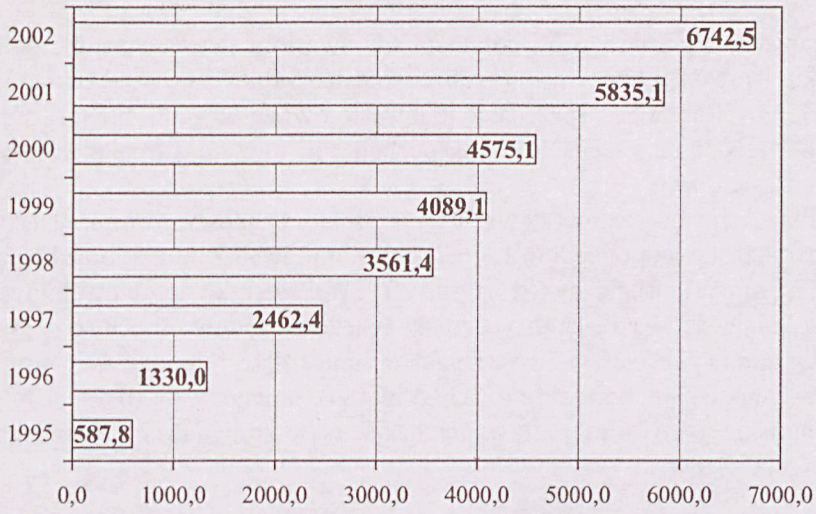
Uwagi: [a] W odniesieniu do banków komercyjnych; [b] W odniesieniu do banków spółdzielczych i państwowych.

Źródło: *Sytuacja finansowa banków w 2002 r.*, tab. 1, s. 36.

wania inwestorów zagranicznych w instytucje sektora bankowego w okresie od 1995 roku do końca 2002 roku przedstawiono na rysunku 1.

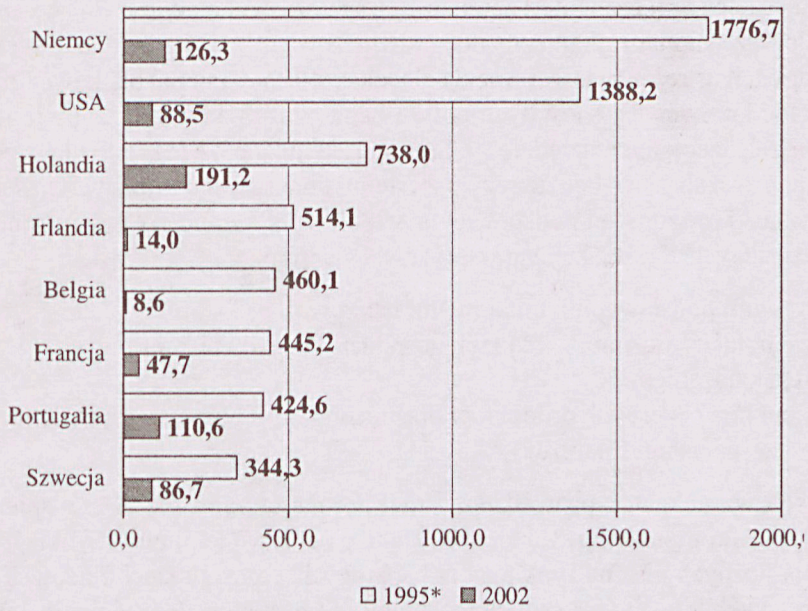
Na koniec grudnia 2002 roku w polski sektor bankowy zaangażowani byli inwestorzy z 14 krajów oraz Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOiR)[40]. Rok

[40] *Sytuacja finansowa banków w 2002 r.*, tab. 6, s. 41-42.

Rys. 1. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne ogółem w sektorze bankowym (stan na koniec roku; w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP: *Sytuacja finansowa banków w 2002 r. Synteza*, GINB, NBP, Warszawa 2003, tab. 4, s. 40

* Z wyjątkiem Belgii (1996 r.), Portugalii (1999 r.) oraz Szwecji (2000 r.)

Rys. 2. Bezpośrednie inwestycje w sektorze bankowym według kraju pochodzenia inwestora (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP: *Sytuacja finansowa banków w 2002 r.*, tab. 6, s. 41

2002 zapisał się pierwszym wycofaniem się inwestora zagranicznego z polskiego rynku. Koreański koncern LG – obecny od 1996 roku – wycofał swoje udziały z LG Petro Banku SA, sprzedając je inwestorowi ze Szwecji, tj. Nordea Bank Sweden AB. Natomiast na liście krajów pochodzenia inwestorów pojawił się w tym samym czasie Cypr.

Jak dotąd najwięcej zainwestowali w polski sektor bankowy inwestorzy niemieccy i amerykańscy (odpowiednio 1776,7 mln zł oraz 1388,2 mln zł) oraz holenderscy (738,0 mln zł) i irlandzcy (514,1 mln zł)[41]. W 1995 roku dominowali inwestorzy – w kolejności – z Holandii, Niemiec i Stanów Zjednoczonych (por. rys. 2). W 2002 roku największy wzrost zaangażowania wykazały podmioty niemieckie (o 468,5 mln zł), amerykańskie (o 220,5 mln zł), holenderskie (o 199,1 mln zł) oraz belgijskie (o 161,4 mln zł), wyprzedzając takie kraje, jak: Francja, Portugalia, Szwecja i Austria.

3. Ocena skutków powiązań międzynarodowych w sektorze bankowym

Dokonując oceny procesu internacjonalizacji sektora bankowego w Polsce, stwierdzić należy, że kapitał zagraniczny odegrał kluczową rolę w rozwoju tego systemu. Transformacji ustrojowej towarzyszyła głęboka reforma systemu bankowego, gdyż „w dekadę lat dziewięćdziesiątych polska bankowość wkraczała z opinią jednej z najbardziej zacofanych dziedzin"[42]. Słusznie zakładano, że rozwojowi gospodarczemu państwa sprzyjać będzie rozwój systemu finansowego kraju, w tym sektora bankowego. Tworzony od podstaw dwuszczeblowy system bankowy w końcu lat osiemdziesiątych XX wieku charakteryzował się m.in.:

- znikomymi podstawami kapitałowymi banków,
- brakiem doświadczonej w realiach gospodarki rynkowej kadry,
- złym zarządzaniem,
- brakiem nowoczesnych produktów oraz technologii, pozwalających świadczyć nowoczesne usługi finansowe.

W tych warunkach wprowadzenie inwestorów zagranicznych przyspieszyło komercyjną stronę rozwoju sektora. W efekcie napływu kapitału, szybkiego wypełniania licznych nisz na rynku usług bankowych, rozwoju sieci placówek bankowych, wdrożenia nowoczesnych technologii i produktów, zatrudnienia wysoko wykwalifikowanych specjalistów z zewnątrz – niewątpliwie wzrosło zadowolenie klientów. Wzrost konkurencji skłaniał do prorynkowych zachowań także podmioty

[41] Ibidem.

[42] A. Janc, *Polska*, s. 92.

pozostające nadal własnością państwa[43]. W rezultacie Polska weszła w XXI stulecie z konkurencyjnym, dwuszczeblowym systemem bankowym, świadczącym względnie szeroki wachlarz usług.

Rozwoju systemu bankowego nie można jednak oceniać wyłącznie przez pryzmat zadowolenia klienta czy też efektów ekonomicznych osiąganych przez pojedynczy bank[44]. Pogląd ten wynika z faktu, że za pośrednictwem bankowości komercyjnej stosowane są instrumenty polityki pieniężnej państwa[45]. Powstaje zatem pytanie, czy możliwe jest skuteczne prowadzenie polityki monetarnej państwa bez dominującego – w sensie własności – krajowego sektora bankowego. Pomimo wielu obaw, dotyczących skuteczności polityki pieniężnej państwa i nadzoru nad bankami, wynikających z:

- uzależnienia polityki, fundamentów kapitałowych i płynności banków od spółek–matek,
- możliwości transferu deponowanych środków do innych krajów o korzystniejszej rentowności lub niższym ryzyku,
- priorytetowego traktowana firm zagranicznych w dostępie do kredytu,
- irracjonalnego podejścia do finansowania deficytu budżetowego[46],

należy twierdząco odpowiedzieć na wyżej postawione pytanie.

Współcześnie wśród ekonomistów „panuje pogląd, że głównym celem polityki pieniężnej jest zapewnienie stabilności cen"[47]. Pogląd ten podzielił również polski ustawodawca, zapisując w ustawie o NBP, że „podstawowym celem działalności NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej Rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego celu NBP"[48]. Warto w tym miejscu odnotować, że – pomimo znacznego zaangażowania inwestorów zagranicznych we własność banków komercyjnych – udało się doprowadzić w go-

---

[43] Za przykład posłużyć może Bank PKO BP SA, od 12 czerwca 2000 roku funkcjonujący jako jednoosobowa spółka akcyjna Skarbu Państwa, który we wrześniu 2002 roku nabył zorganizowaną część instytucji bankowej Bankgesellschaft Berlin (Polska) SA. Prowadzi ona detaliczną bankowość elektroniczną pod nazwą handlową Inteligo Financial Services SA.

[44] Pogląd ten sformułował W. L. Jaworski. Szerzej W. L. Jaworski, Z. Krzyżkiewicz, B. Kosiński, *Banki*, s. 46.

[45] „Polityka pieniężna polega na użyciu podaży pieniądza jako instrumentu realizacji ogólnych celów polityki gospodarczej". M. Friedman, *Studies in the Quantity Theory of Money*, University of Chicago Press, Chicago 1969, s. 277.

[46] Potencjalne zagrożenia dla polityki monetarnej państwa, wynikające ze znacznego udziału inwestorów zagranicznych w sektorze bankowym, sformułował W. L. Jaworski. Szerzej W. L. Jaworski, Z. Krzyżkiewicz, B. Kosiński, *Banki*, s. 46.

[47] *Polityka gospodarcza*, red. B. Winiarski, wyd. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 423.

[48] Artykuł 3 ust. 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 roku o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. 1997, nr 140, poz. 938).

spodarce polskiej do względnej stabilizacji siły nabywczej pieniądza krajowego i kursu walutowego[49]. Zatem polityka pieniężna NBP jest skuteczna.

Konsekwencją powstawania międzynarodowych powiązań w organizacjach gospodarczych jest wrażliwość na kryzysy występujące w innych krajach. Zjawisko to w sposób szczególnie ostry dotykać może instytucji sektora bankowego, silnie odbierających zmiany koniunkturalne. Dekoniunktura powoduje pogorszenie sytuacji dochodowej klientów banków. To z kolei z jednej strony ogranicza możliwości zwiększania akcji kredytowej, a z drugiej strony skutkuje koniecznością podwyższenia rezerw na należności zagrożone. W wyniku nałożenia obu zjawisk efektywność banków gwałtownie spada, co zaobserwowano w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych w Polsce[50]. Pogarszająca się sytuacja makrootoczenia banków nie spowodowała ich upadłości, a przyspieszyła jedynie procesy konsolidacji oraz doprowadziła do zjawiska redukcji zatrudnienia[51].

Uwagi końcowe

Polska, zgłaszając chęć przystąpienia do struktur Unii Europejskiej, otworzyła swą gospodarkę na procesy globalizacji na równi z innymi rozwiniętymi krajami Europy. Jednym z efektów tego otwarcia jest napływ zagranicznych inwestycji, w tym do dynamicznie rozwijającego się w latach dziewięćdziesiątych sektora bankowego. Proces internacjonalizacji sektora bankowego pociągnął za sobą – oprócz napływu kapitałów – m.in.: zmiany w systemach zarządzania bankami, zatrudnienie obcokrajowców w bankach, w tym na stanowiskach wyższego szczebla kierowania, wzrost stopnia konkurencji w sektorze, napływ nowoczesnych technologii świadczenia usług bankowych.

Internacjonalizacja sektora bankowego dała z jednej strony szansę rozwoju bankom komercyjnym (wyrównywanie różnic rozwojowych, wdrażanie nowoczesnych technologii, poczucie wspólnoty interesów), z drugiej zaś uczyniła sektor bankowy wrażliwym na koniunkturę na rynkach światowych. Skutki te po części przenoszą się na całość gospodarki narodowej, gdyż pośrednictwo finansowe wyrasta

[49] Por. chronologia zmian systemowych polityki kursu walutowego w Polsce: D. K. Rosati, *Polityka kursu walutowego w Polsce*, Materiały Konferencyjne nr 1, Wyd. WSB, Poznań 2001, s. 7.

[50] Por. poziom stopy zwrotu z aktywów (ROA) i kapitału (ROE) w 1998 roku w sektorze bankowym, wynoszący odpowiednio: 0,7 i 9,2%, wobec analogicznych wielkości w 1997 roku, wynoszących 2,1% (spadek o 1,4%) oraz 37,0% (spadek o 27,8%). Por. *Sytuacja finansowa banków w 2002 r.*, s. 25.

[51] Szerzej A. Baszyński, *Wielkość i efektywność zatrudnienia w sektorze bankowym w warunkach jego ewolucji*, w: *Rynek pracy w warunkach zmian ustrojowych*, red. W. Jarmołowicz, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 2003, s. 117 i n.

współcześnie na kluczową dziedzinę gospodarowania. Doświadczenia lat 1993--2002 wskazują na brak przeszkód do prowadzenia skutecznej polityki pieniężnej przez bank centralny w warunkach dominacji kapitału zewnętrznego w sektorze banków komercyjnych.

Proces umiędzynarodowienia banków charakteryzował się dominującym znaczeniem internacjonalizacji biernej, czyli napływu inwestycji z zewnątrz. Strona czynna miała jak dotąd znaczenie marginesowe. Warto jednak podkreślić, że zapoczątkowana tendencja inwestowania we wschodnie rynki finansowe może umacniać się w miarę stabilizowania się sytuacji w krajach leżących na wschód od Polski oraz wzrostu wymiany międzynarodowej z tymi krajami. Cechą charakterystyczną dla polskiego sektora bankowego oraz transformujących się krajów Europy Środkowowschodniej jest wysoki udział kapitału zagranicznego[52]. Źródłem inwestycji zagranicznych jest grupa tych samych czołowych banków europejskich i amerykańskich.

Porównując liczne realne korzyści z potencjalnymi, jak dotąd, zagrożeniami, proces internacjonalizacji w polskim sektorze bankowym ocenić należy pozytywnie. Dzięki zaangażowaniu doświadczonych inwestorów zagranicznych oraz stworzeniu sprzyjających warunków zewnętrznych sektor bankowy z jednej z najbardziej zacofanych branż polskiej gospodarki awansował w okresie zaledwie kilkunastu lat do grona dziedzin najwyżej rozwiniętych.

THE PROCESS OF INTERNATIONALISATION OF POLISH BANKING SECTOR SINCE 1993 TO 2002

Summary

The paper presents critical opinion of internationalisation process of Polish banking sector since 1993 to 2002. Internationalisation as a term of international relations means creating close connections between domestic and foreign companies. Finally it leads to globalisation. During the internationalisation process of commercial banks in Poland the major role played the passive internationalisation. This means the inflow of foreign investor's capital

[52] Udział inwestorów zagranicznych w kapitale banków komercyjnych wynosi: 62% na Węgrzech, 65% w Polsce, 74% w Słowenii, 90% na Słowacji oraz 94% w Czechach. Z. Zawadzka, *Globalizacja a sektor bankowy w Polsce*, w: *Bankowość wobec procesów globalizacji*, red. L. Pawłowicz, R. Wierzba, Uniwersytet Gdański i Gdańska Akademia Bankowa, Gdańsk – Jurata 2003, s. 426. Pozostałe kraje rozwijające się, np. w regionie południowoazjatyckim czy w Ameryce Łacińskiej, cechują się na ogół niższym udziałem banków z kapitałem obcym. Ibidem, s. 426.

into banks operating on Polish territory. The active internationalisation was comparatively unimportant. Such disequilibrium is characteristic of developing countries. As a result of capital, technology and management techniques inflow Polish banks have transformed into the modern institutions which provide the society with financial services adopted to customers and entrepreneurs needs.